

ŠAULIŲ NAUDOJIMO KRAŠTO GYNYBAI VIZIJA, REMIANTIS 1940 M. NURODYMAIS IR PLANAIS

Simonas Strelcovas

ABSTRACT

The beginning of the war in 1939 changed the geopolitical situation in the Baltic region. After Poland had lost its sovereignty and the Soviet Union approached the borders of Lithuania, the country's defence concept also changed. Reforms of the army that had started in Lithuania as early as 1935 fundamentally changed the approach to the defence of the country. The vision was declared that every citizen was a defender of his country. After the reinforcement of border control, mobilisation plans were drawn up, and the Riflemen's Union was included in Lithuania's defence plans. In 1939, after the Mutual Assistance Treaty had been signed with the Soviet Union, 20,000 Soviet soldiers entered Lithuania. Given the new geopolitical circumstances, a detailed restructuring of the concept of national defence was undertaken. This paper looks into the directives for mobilisation drawn up in the spring of 1940, the mobilisation plan for the Riflemen's Union, and the plans for the use of the riflemen for national defence.

KEY WORDS: paramilitarism, Lithuanian Riflemen's Union, border guard, Lithuanian army, military defence of Lithuania.

ANOTACIJA

Prasidėjęs 1939 m. karas pakeitė geopolitinę situaciją Baltijos regione. Lenkijai praradus valstybingumą, o Sovietų Sąjungai priartėjus prie Lietuvos sienų, keitėsi ir Lietuvos gynybos koncepcija. Dar 1935 m. Lietuvoje prasidėjusios kariuomenės reformos iš pagrindų pakeitė požiūrį į krašto gynybą. Tuomet buvo pradėta deklaruoti vizija, kad kiekvienas pilietis yra savo krašto gynėjas. Sustiprinus pasienio apsaugą, buvo parengti mobilizaciniai planai, o Lietuvos gynybos planuose buvo atsigręžta į Šaulių sąjungą. 1939 m. pasirašius savitarpio pagalbos sutartį su Sovietų Sąjunga, Lietuvoje atsidūrė 20 tūkst. sovietinių karių. Atsižvelgiant į naujai susiklosčiusias geopolitines aplinkybes, buvo pradėtas detalus krašto gynybos koncepcijos pertvarkymas. Straipsnyje analizuojamos 1940 m. pavasarį parengtos mobilizacijos direktyvos, Šaulių sąjungos mobilizacinis planas ir šaulių naudojimo krašto gynybai planai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: paramilitarizmas, Lietuvos šaulių sąjunga, pasienio apsauga, Lietuvos kariuomenė, Lietuvos karinė gynyba.

Simonas Strelcovas, dr., associated professor, Šiauliai University, Faculty of Humanities, Department of History, P. Višinskio 38, LT-76352 Šiauliai, Lithuania. E-mail: simonas@strelc.lt

Laikotarpis tarp dviejų pasaulinių karų buvo intensyvus metas didžiosioms Europos valstybėms permąstyti savo karines koncepcijas. Po niokojančio Pirmojo pasaulio karo visoje teritorijoje nuo Šiaurės Europos iki Balkanų vyko valstybingumo atstatymo / kūrimo procesai, neturėję analogų modernių laikų istorijoje. Senosios valstybės turėjo permąstyti gynybos doktrinas, o naujai susikūrusių valstybių kariniams junginiams teko su ginklu rankose iškovoti teisę toliau egzistuoti Europos žemėlapyje. XX a. 3-ojo dešimtmečio pradžioje daugelyje Rytų Europos valstybių keliuose frontuose vyko Nepriklausomybės kovos. Lietuvos kariams teko kovoti su bolševikais, lenkais ir bermontininkais. Po Nepriklausomybės kovų, stojus taikos metui, gyvenimą Lietuvoje lėmė ne tiek išorinės grėsmės, kiek vidaus politikos permainos. Ši aplinkybė, t. y. tautinės valstybės idėjos įsigalėjimas politiniame gyvenime, didesnėje dalyje naujai susikūrusių Rytų Europos valstybių darė įtaką jų karinėms doktrinoms.

Tarpukariu yra išleista nemažai Lietuvos kariuomenės tyrimų publikacijų¹. Šio tyrimo objektas yra tiesiogiai susijęs su Šaulių sąjunga, ir pagrindinis dėmesys skiriamas šios organizacijos veiklos analizei XX a. 4-ojo dešimtmečio antrojoje pusėje. Apie Lietuvos šaulių sąjungos istoriją yra publikuota nemažai mokslinių tyrimų, konferencijų, skirtų LŠS istorijai, pranešimų leidinių². Verta išskirti Vytauto Jokubausko tyrimus, skirtus rengimuisi partizaniniam karui Lietuvoje³. Šiame straipsnyje nesiekama detaliai iširti Lietuvos Respublikos gynybos koncepcijos, išvien veikiant Lietuvos kariuomenės pajėgoms ir Šaulių sąjungai, raidos nuo XX a. 4-ojo dešimtmečio, o išanalizuoti Šaulių sąjungos galimybes įsitraukti, o tiksliau – būti integruotai į Lietuvos Respublikos gynybos sistemą paskutiniais nepriklausomybės mėnesiais.

Šaulių naudojimo krašto gynybai XX a. 4-ojo dešimtmečio antrojoje pusėje perspektyvos

Lietuvos šaulių sąjunga, turinti senas tradicijas Lietuvos krašto gynybos srityje, šiaandien, kaip ir Pirmosios Lietuvos Respublikos metais, yra populiariausia sukarinta or-

¹ VAIČENONIS, J. Lietuvos karo istorijos tyrimų organizavimas 1918–2008 metais. *Istorija*, 2009, t. LXXIII, p. 59–67; VAIČENONIS, J. 1921–1940 m. laikotarpio Lietuvos kariuomenės tyrimai. *Karo archyvas*, 2003, t. XVIII, p. 339–354; RAKUTIS, V. Lietuvos karybos istorija: tarp tradicijos ir naujovių. *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 7–16; RAKUTIS, V. Lietuvos karo istorijos tyrimų apžvalga. *Karo archyvas*, 2004, t. XVIII, p. 307–323; JOKUBAUSKAS, V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. *Tarpukario Lietuvos atvejis*. Klaipėda, 2014.

² MATUSAS, J. *Šaulių Sąjungos istorija*. Kaunas, 1939; *Lietuvos šaulių sąjungos istorija*. Sud. A. LIEKIS. Vilnius, 1992; *Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos nepriklausomybė*. Sud. A. LIEKIS. Vilnius, 1993; *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai: konferencijos pranešimų medžiaga*. Red. J. VAIČENONIS, S. DOVYDAITIS. Kaunas, 2002; *Lietuvos šaulių sąjunga: praeitis, dabartis, ateitis. Leidinys skirtas Lietuvos šaulių sąjungos gyvavimo 90-mečiui*. Sud. R. VARSACKYTĖ. Kaunas, 2009.

³ JOKUBAUSKAS, V. Žvelgiant į ateitį: partizaninės kovos taktikos sklaida Lietuvoje ir jos įgyvendinimas 1944–1953 m. *Genocidas ir rezistencija*, 2011, Nr. 1 (29), p. 51–68; JOKUBAUSKAS, V. „Vieni vienii“: šaulių rengimas partizaniniam karui 1924–1940 m. Lietuvoje. *Istorija*, 2012, t. LXXVI, p. 11–24.

ganizacija, savo gretose vienijanti tūkstančius su ginklu rankose pasiruošusių šali ginti Lietuvos piliečių. Šaulių naudojimo krašto gynybai tyrimai jau yra sulaukę istorikų dėmesio⁴. Pati Lietuvos šaulių sąjunga nebuvo kažkuo išskirtinė Vidurio rytų Europos ar Baltijos jūros regione ir turėjo analogų kaimyninėse valstybėse – Latvijoje veikė organizacija *Aizsargi*, Estijoje – *Kaitseliit*, Lenkijoje – *Związek Strzelecki*.

XX a. 4-asis dešimtmetis Lietuvos kariuomenėje buvo didelių permainų metas. Vadinosios Stasio Raštikio reformos prasidėjo 1935 m. pradžioje, priėmus kariuomenės modernizacijos planą, kuris turėjo apimti septynerių metų laikotarpį. Iki 1940 m. buvo atlikta daug svarbių priemonių, kurios kokybiškai keitė Lietuvos kariuomenės gyvenimą: buvo keičiama kariuomenės organizacinė struktūra, dėmesys sutelktas į modernios ginkluotės naudojimą, modifikuota kariuomenės veiksmus reglamentavusi teisinė bazė ir t. t. Krašto gynybos idėjos skynėsi kelią į kiekvieno Lietuvos patrioto širdį. Imtasi diegti naujas mokyimo priemonės, sustiprintas fizinis krašto gynėjų rengimas, mokyklose imta skaityti kariuomenės rengimo kursus, per masinio informavimo priemones gyventojai buvo supažindinami su krašto gynybos eiga. Sustiprinus pasienio apsaugą, buvo parengti nauji mobilizaciniai planai, o Lietuvos gynybos koncepcijoje buvo atsigręžta į Šaulių sąjungą. 1935 m. pradžioje patvirtinus kariuomenės reformų planą, tų pačių metų vasarą buvo išleistas Šaulių sąjungos įstatymas⁵. Naujame įstatyme Šaulių sąjunga buvo labiau sukarinta ir pavaldi kariuomenės vadui. Buvo pakeista organizacinė Šaulių sąjungos struktūra ir jos pavaldumas, šauliams deleguotos papildomos užduotys, kaip antai, tam tikrų strateginių objektų bei pasienio ruožų apsauga. Po 1938 m. Lenkijos ultimatumo, kuris neretai traktuojamas kaip pabaigos pradžia, Lietuvos kariuomenės vadovybė siekė dar labiau įtraukti šaulius į krašto gynimo sistemą. Tuo tikslu 1938 m. gegužės mėn. buvo papildyti šaulių panaudojimo nurodymai, šauliams priskiriant ne tik pasienio apsaugos barą, bet ir operatyvines užduotis visoje šalies teritorijoje. Šauliai pradėti vertinti ne kaip dar viena kariuomenės rūšis, o veikiau kaip potencialaus totalinio valstybės gynimo plano vykdytojai, galintys taikyti partizaninę *hit and run* taktiką.

1939 m. rugsėjį prasidėjus karui tarp Vokietijos ir Lenkijos bei įsikišus Sovietų Sąjungai, padėtis regione dar labiau įkaito. Vokietijai ir Sovietų Sąjungai sėkmingai ištrynus Lenkiją iš politinio Europos žemėlapis, agresorių žvilgsniai nukrypo į mažuosius didžiųjų įvykių liudininkus. Įpusėjęs 1939 m. rudeniui, trys Baltijos valstybės pasirašė savitarpio pagalbos sutartis su Sovietų Sąjunga. Lietuva atgavo Vilniaus kraštą, tačiau teko įsileisti 20 tūkst. sovietų karių, kurie įsikūrė Naujojoje Vilnioje, Alytuje, Prienuose ir Gaižiūnuose. Atsižvelgiant į naujai susiklosčiusią padėtį, reikėjo imtis detalių

⁴ VAIČENONIS, J. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje 1935–1940 m. In *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai...*, p. 110–119; VAREIKIS, V. Dėl „lango į platųjį pasaulį“: Lietuvos šaulių sąjunga 1923 metų Klaipėdos sukilimo metu. In *Lietuvos šaulių sąjunga: praeitis, dabartis, ateitis...*, p. 57–76; VAREIKIS, V. Pasienio incidentai (Lietuvos šaulių partizaninė veikla). In *Grumtynės dėl Vilniaus krašto 1919–1923 metais. Lietuvių ir lenkų istorikų svarstymai (Darbai ir dienos, t. 40)*. Kaunas, 2004, p. 109–128.

⁵ Šaulių Sąjungos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1935 07 15, Nr. 490, p. 1–2.

krašto gynybos koncepcijos pertvarkymų. 1940 m. vasario mėn. buvo išleista nauja mobilizacijos direktyva⁶, o 1940 m. kovo mėn. pradžioje Kariuomenės štabe buvo pradėtas rengti Šaulių sąjungos mobilizacinis planas⁷. 1940 m. balandžio mėnesį šaulių rinktines pasiekė detalūs nurodymai, ką konkrečiai reikėtų daryti pavojaus atveju⁸. Grėsmės iš išorės atveju šauliai turėjo įsilieti į Pasienio apsaugos batalionus (toliau – PAB), įrengti atsparos punktus, parengti kliūčių ruožus ir taip stabdyti priešo technikos judėjimą, kovoti su sabotažų, saugoti strateginius objektus, kovoti su priešo kariais bei jų grupuotėmis ir pan.⁹

1940 m. šaulių mobilizaciniai planai

Kaip minėta, 1940 m. kovo mėn. buvo pradėtas rengti naujas Šaulių mobilizacijos planas. Iki šiol veikę 1937 m. priimti nemobilizuojamo amžiaus šaulių naudojimo operatyviniams ir apsaugos uždaviniams planai buvo papildyti. Buvo įsakyta šaulių sąjungos vadui, bendradarbiaujant su Kariuomenės štabo III skyriaus viršininku, iki 1940 m. balandžio 15 d. sudaryti bendrosios šaulių mobilizacijos planą¹⁰. Taip pat 1940 m. kovo pradžioje buvo išleista Kariuomenės mobilizacijai parengti ir vykdyti 1940 m. direktyva, kur buvo numatytas šaulių panaudojimas karo reikalams¹¹. Direktyvoje šauliams buvo skirta papildomų užduočių ir aptarta organizacinė jų struktūra. Šaulių dalinius buvo numatyta kurti pagal pėstininkų dalinių (kuopų, batalionų) organizaciją. Tiesa, tokius dalinius buvo numatyta kurti be kariuomenės dalių kadry, kita vertus, bataliono dydžio stambesniems daliniams leidžiama priskirti iki 2 tikrosios tarnybos karininkų. Reikalui esant ir trūkstant šaulių, jų būriams buvo leista priskirti patikimus atsarginius, jei tokie liktų po kariuomenės mobilizacijos. Tokius atsarginius buvo numatyta žinoti iš anksto ir jų šaukimo tvarką organizuoti atskirai nuo kitų kariuomenės šaukinių. Apskričių komendantų ir divizijų vadų nurodymu, turėjo būti numatytas reikiamas skaičius šaulių, priskirtų objektų sargybai ir pasienio apsaugai¹². Po kelių dienų apie tai Šaulių sąjungos vadas informavo rinktinių vadus¹³. Buvo numatyta, kad už bendrą

⁶ Kariuomenės štabo III skyriaus slaptas asmeniškasis raštas Nr. 13610, 1940 m. vasario 22 d. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau LCVA), f. 929, ap. 9, b. 307, l. 1–3.

⁷ Įsakymas Šaulių Sąjungos Vadui dėl bendrosios šaulių mobilizacijos plano, 1940 m. kovo 6 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 6; Kariuomenės štabo III skyriaus slaptas asmeniškasis raštas Šaulių Sąjungos vadui Nr. 13643. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 6.

⁸ Šauliams priedangai panaudoti nurodymai, 1940 m. balandžio 16 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 44–48.

⁹ Kariuomenės štabo III skyriaus slaptas asmeniškasis raštas Šaulių Sąjungos vadui Nr. 13868, 1940 m. gegužės 3 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 33.

¹⁰ Įsakymas Šaulių Sąjungos Vadui dėl bendrosios šaulių mobilizacijos plano, 1940 m. kovo 6 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 6.

¹¹ Kariuomenės mobilizacijai parengti ir vykdyti direktyva, 1940 m. kovo 7 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 7.

¹² *Ibid.*, l. 6–8.

¹³ Šaulių sąjungos vado įsakymas rinktinių vadams, 1940 m. kovo 3 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 24.

šaulių mobilizaciją bus atsakingas ir ją vykdys Šaulių sąjungos vadas. Kadangi iki šiol parengiamųjų tokio pobūdžio darbų realiame gyvenime nebuvo daroma, numatyta, kad šaulių mobilizacija bus vykdoma pamažu, siekiant išsiaiškinti šaulių aprūpinimo ir apginklavimo klausimus. Moterys šaulės į mobilizacinius sąrašus nebuvo įtrauktos, tačiau mobilizacijos hipotetinį mastą gali iliustruoti aplinkybė, kad kandidatus į šaulius buvo nurodyta laikyti visateisiais rikiuotės šauliais¹⁴.

1940 m. kovo mėnesio „Šauliams priedangai panaudoti nurodymai“

144

Pagrindinis tyrimo objektas – šaulių naudojimo krašto gynybai vizija – 1940 m. iš esmės yra tiesiogiai susijusi su keletu 1940 m. pavasarį dienos šviesą išvydusių dokumentų. Nors dalį jų jau yra aptaręs karo istorikas J. Vaičėnionis¹⁵, tačiau derėtų juos paanalizuoti išsamiau. Visų pirma kalbama ne apie vieną, o apie keletą nurodymų, ir pastarieji ne tik papildo vienas kitą, bet ir kai kuo skiriasi. Iki šiol istoriografijoje nėra aiškiau apibrėžti šauliams deleguoti uždaviniai. Todėl bus siekiama parodyti, kaip ir kurioje vietoje priešiškos valstybės užpuolimo atveju turėjo veikti šauliai, kaip jie turėjo realiai įgyvendinti jiems iškeltus uždavinius.

Pirmiausia derėtų pradėti nuo 1940 m. kovo mėn. išleistų „Šauliams priedangai panaudoti nurodymų“¹⁶. Šauliams skirtos priedangos užtikrinimo funkcijos pagrindinis uždavinys buvo suprantamas gana paprastai – laimėti kuo daugiau laiko pagrindinėms jėgoms pasiręgti, t. y. užtikrinti mobilizacijos eigą ir pasirėngimą gintis. Kadangi buvo neabejojama, kad eventualiai gausesnės priešiškos valstybės aviacijos ir motorizuotų dalių pajėgos bus pranašesnės už atitinkamas Lietuvos kariuomenės pajėgas, kurios pačių karių buvo įvardijamos kaip „negausios bei nepakankamai techniškomis priemonėmis aprūpintos“¹⁷. Platus gynybinis pasienio ruožas taip pat kėlė rimtų abejonių dėl kariuomenės dalinių galimybių bent kiek rimčiau pasipriešinti būsimai agresijai. Atkreiptinas dėmesys, jog kol kas eventualaus priešo samprata buvo paslėpta. Įvardyti agresoriaus kol kas nėra jokios prasmės, kadangi aptariamieji nurodymai šauliams tinka tiek vieno Lietuvos kariuomenės plano, t. y. plano „V“ (karas su Vokietija), tiek ir kito plano „R“ (karas su Sovietų Sąjunga) atveju.

Grįžtant prie nurodymų šauliams ir matant, kad kariuomenei suformuota užduotis – sulaukyti priešo puolimą – misija sunkiai įgyvendinama, dėmesys buvo nukreiptas į Šaulių sąjungą. Buvo nurodyta į priedangos vykdymą įtraukti visus eventualiame priedangos plote esančius šaulių būrius. Pagrindinis šauliams skirtas uždavinys buvo stab-

¹⁴ Ibid.

¹⁵ VAIČĖNIONIS, J. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje..., p. 110–119.

¹⁶ Šauliams priedangai panaudoti nurodymai, 1940 m. kovo 6 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 8–14.

¹⁷ Ibid., l. 8.

dyti priešojų pajėgų judėjimą, tuo laimint laiko pagrindinėms kariuomenės pajėgoms persigrupuoti. Tokiam uždaviniui įgyvendinti šauliai būtų turėję rengti įvairias kliūtis, ardyti, deginti, sprogdinti tiltus, užversti kelius medžiais ir akmenimis, sunkiau apeinamas kliūtis ginti neleidžiant priešojų pajėgoms jų pašalinti¹⁸. Be to, priešojų pajėgoms veržiantis gilyn į krašto teritoriją, jų užnugaryje likę šauliai turėjo vykdyti partizaninio karo taktikai būdingus veiksmus – naikinti smulkesnius priešojų taktinius vienetus ir paskirus karius, gadinti arba naikinti priešojų naudojamus įrengimus: telefono linijas, geležinkelius, tiltus. Nebuvo užmirštas ir informacijos apie priešojų pajėgas teikimas mūsų kariuomenės vienetais. Visi šie uždaviniai turėjo būti organizuoti atsižvelgiant į šaulių būrių skaičių numatomame priedangos plote. Pastarasis teoriškai turėjo būti suskaidytas į smulkesnius plotelius, kiekvienam šaulių būriui priskiriant kuruojamą plotelį. Plotelių dydis galėjo kisti atsižvelgiant į tai, kiek jis buvo arti numatomos pasipriešinimo ribos. Vadinas, plotelis, esantis prie svarbių operacinių krypčių, turėjo būti mažesnis nei nuošalyje nuo pagrindinio judėjimo esantis plotelis. Šaulių būriai turėjo būti pasiruošę savo ploteliuose įrengti kuo daugiau kliūčių. Prioritetas pirmiausia buvo skiriamas svarbesniems keliams, čia projektuojant tankesnę kliūčių tinklą. Kliūčių gynimas turėjo būti organizuotas dvejopai: arba iš anksto prie kiekvienos kliūties paskiriant tam tikrą šaulių skaičių, arba jas ginant tiems patiems šauliais, traukiantis iš eilės nuo vienos kliūties prie kitos. Pirmu atveju kliūčių kiekis būtų nedidelis ir joms ginti numatytas šaulių skaičius būtų pakankamas, kitu atveju – kliūčių skaičius būtų didesnis ir joms ginti reikėtų pajungti besitraukiančius šaulius¹⁹. Lietuvos dalinių susisiekimui reikalingi keliai turėjo būti numatyti iš anksto, tokiems keliams pasirenkant nežymius, mažiau priešui pastebimus ar žinomus laukų kelius. Ardyti kelius, prioritetu laikant tiltų sprogdinimą, turėjo būti pasirengta iš anksto, tačiau įvykdoma pasitraukus Lietuvos kariuomenės dalims, tuo būdu atkertant priešojų pajėgas. Tokias užduotis būtų turėję vykdyti visi mobilizuojami šauliai ir patikimi vietos gyventojai. Pastarųjų pagalba būtų pasinaudota įrengiant kliūtis. Beje, gyventojų indėlis nebūtų apsiribojęs vien tik kliūčių įrengimu. Tiek kliūtims įrengti reikalingi įrankiai, tiek ir šaulių-sprogdintojų būriui greitam atsitraukimui reikalingos transporto priemonės – arkliai, vežimai ir dviračiai – būtų imami iš vietos gyventojų. Sunku pasakyti, kaip praktikoje būtų atrodęs tokių užduočių įgyvendinimas, tačiau teoriškai už šią operacijos dalį būtų atsakingi vietos seniūnai, apie būsimą eigą iš anksto informavę vietos gyventojus, įspėdami, ką ir per kiek laiko gyventojai turės pristatyti²⁰.

Tam tikri įrankiai arba sprogdinimo medžiagos, kurių dėl suprantamų priežasčių negalėjo būti pas vietos gyventojus, turėjo būti parūpinti per kariuomenės tiekimą. Tiesa, ne visai aišku, kas būtų buvęs atsakingas už tiekimą konkrečiu atveju, kita vertus, tokie paruošiamieji darbai kaip medžiagų ir įrankių kaupimas turėjo būti numatyti

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid., l. 9.

²⁰ Ibid., l. 10.

iš anksto dar prieš mobilizaciją. Kadangi visai operacijai būtų vadovavęs konkrečios divizijos vadas, pastarasis būtų sprendęs, kuriuose rajonuose reikia didinti šaulių skaičių arba kur reikia pakeisti būrių dislokaciją. Tokie nurodymai būtų pranešami Šaulių sąjungos vadui ir per rinktinių vadus įgyvendinami.

Taigi išaušus diena X, buvo numatyti keli veikimo lygmenys – *susirinkimas, pasirengimas priedangai, suardymų pirmas laipsnis* ir *suardymų antras laipsnis*. Gavus įsakymą „Susirinkti“, buvo numatytas vietos šaulių būrio susirinkimas ir patikrinimas išduodant ginklus. Susirinkimą papildžius įsakymu „Pasirengti priedangai“, šauliams turėjo būti duoti nuodugnūs ardymo bei kliūčių rengimo uždaviniai ir nurodoma, ką reikės daryti įrengus kliūtis. Pagal įsakymą „Vykdėti suardymų pirmąjį laipsnį“, būtų derėję atlikti suplanuotus ardymo darbus, išskyrus ilgesnių kaip 4 m tiltų ir didesnių kelių mazgų suardymą. Ir galiausiai baigiamasis įsakymas „Vykdėti suardymų antrąjį laipsnį“ būtų užbaigęs visus planuose numatytus ardymo darbus. Svarbi pastaba: priešui puolant konkrečiame plotelyje, šauliai, *nelaukdami jokio įsakymo*, turėjo įvykdyti visus kliūčių ardymo planuose numatytus darbus²¹. Pastaroji aplinkybė, ko gero, labai svarbi 1940 m. birželio realijose.

146

1940 m. balandžio mėnesio „Šauliams priedangai panaudoti nurodymai“

Jau aptarti 1940 m. kovo mėn. nurodymai balandžio mėn. buvo papildyti konkretesnėmis užduotimis, nurodant veikimo vietas, atsitraukimo kryptis, sustiprinimo mazgų vietas²². Nurodymų preambulėje, skirtingai nei prieš mėnesį pasirodžiusiuose nurodymuose, buvo įvardytas agresorius: „Vokietija laimėjus karą arba kitu būdu išsprendus savo priešingumus su sąjunginėmis valstybėmis, gali pulti Lietuvą. Mūsų pagrindinių jėgų pasirengimui: mobilizacijos ir sutelkimo vykdymui laidiuoti paskirtos priedangos dalys. Kad priedangos dalys galėtų patikimiau įvykdyti duotą uždavinį, Kariuomenės Vadas įsakė į priedangos vykdymą įtraukti visus šaulius.“²³

Kadangi didele dalimi pastarieji nurodymai beveik pažodžiui atkartoja savo pirmtaką, dėmesys bus sutelktas ne tiek priedangos organizavimo turiniui, kiek praktiniam jo įgyvendinimui. Šaulių užduotis – rengti įvairias kliūtis, trukdančias priešo motomechanizuotų dalių judėjimui, – buvo identiška, tačiau galima pastebėti ir tam tikrų naujovių. Papildomai buvo aptarti partizaninio karo veiksmai. Šauliai, kurie būtų likę prieš užnugaryje, neturėjo būti žinomi, kadangi esą kiekvienam šauliui reikia įsisąmoninti, kad šaulys, dėl įvairių aplinkybių priverstas pasilikti prieš užnugaryje, automatiškai *pradedą savo iniciatyva vykdyti partizaninius uždavinius*, atsižvelgdamas į

²¹ Ibid., l. 11.

²² Šauliams priedangai panaudoti nurodymai, 1940 m. balandžio 16 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 44–48.

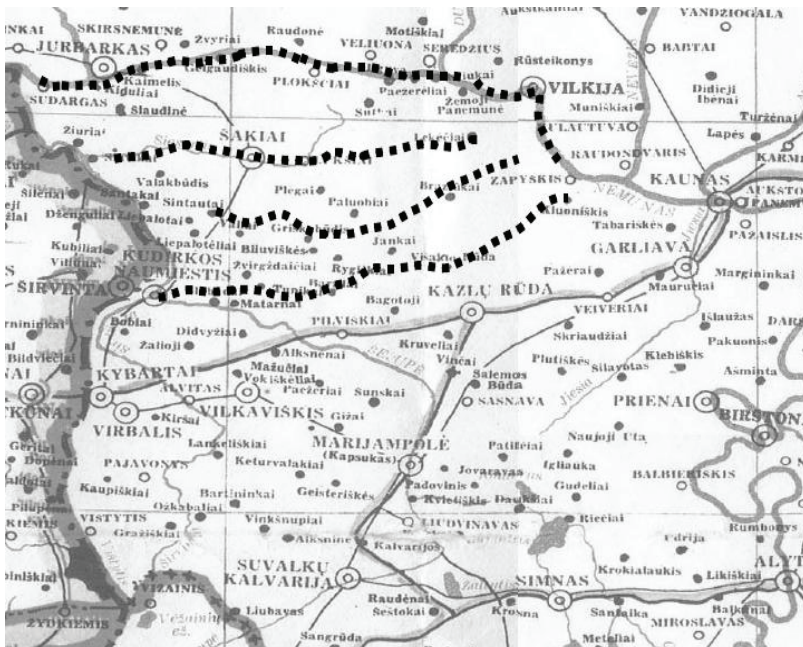
²³ Ibid., l. 44.

aplinkybes²⁴. Įvardijus potencialų priešą, dėmesys buvo nukreiptas į Lietuvos pietvakarinį regioną, kur veikė 4 šaulių rinktinės, kurioms ir būtų tekusi nelengva užduotis atlikti priedangos veiksmus.

Iš eilės aptarsime šių rinktinių veiksmus agresijos atveju, kad susidarytų bendras šaulių naudojimo valstybės gynyimo planuose vaizdas. „Šauliams priedangai panaudoti nurodymuose“ buvo numatyta, kad XVII Šakių šaulių rinktinė puolantį priešą turėjo stabdyti šiose linijose:

- a) Saudargas–Gelgaudiškis–Ploščiai–Žemoji Panemunė–Zapyškis,
- b) Slavikai–Šakiai–Lukšiai–Sprunkiškė–Lekėčiai,
- c) Sintautai–Griškabūdis–Karčrūdė–Kuras,
- d) Kudirkos Naumiestis–Barzdai–Višakio Rūda–Kluoniškiai.

Pagaliau pasitraukus už Kazlų Rūdos miškų vakarinių pamiškių ribos, buvo planuojama gintis drauge su IV PAB taip, kad ribą Zapyškis–Ežerų Plynė būtų galima išlaikyti ne mažiau kaip 48 val. nuo priešo įsiveržimo²⁵. Schemiškai ši užduotis atrodė taip:

1 pav. XVII Šakių šaulių rinktinėi priskirtos prieš stabdymo linijos²⁶

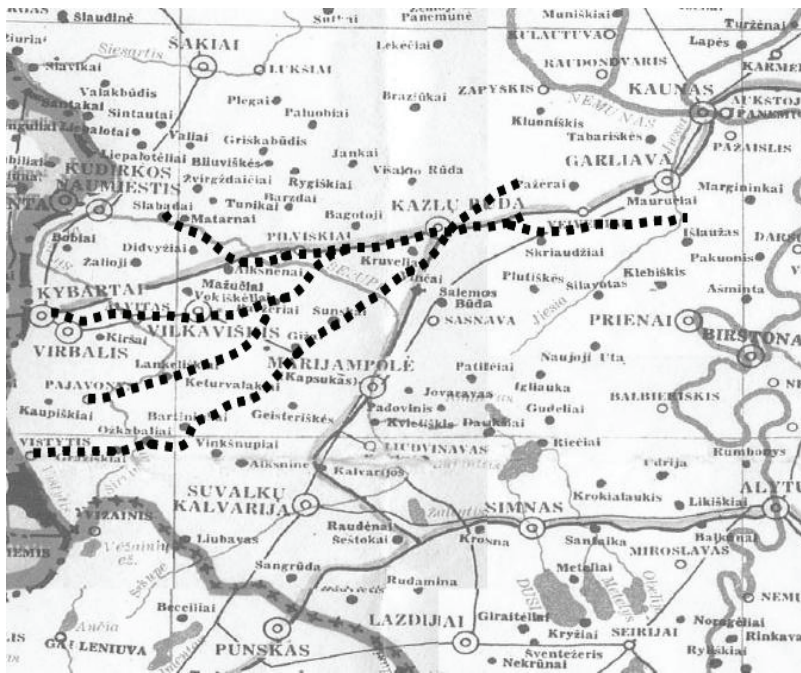
²⁴ Ibid., l. 45.
²⁵ Ibid.
²⁶ Ši ir kitos straipsnyje pateiktos gynybinių linijų schemos parengtos pagal žemėlapi: Lithuania. Sud. J. ANDRIUS. Los Angeles, 1979.

VIII Vilkiškių šaulių rinktinė priešą būtų turėjusi stabdyti šiose linijose:

- a) Slabadai–Didvyžiai–Alksnėnai–Pilviškiai–Jūrė,
- b) Kybartai–Vilkiškis–Pilviškiai–Jūrė–Girininkai,
- c) Pajavonys–Lankeliškiai–Paežeriai,
- d) Vištytis–Gražiškiai–Bartininkai–Keturvalakiai–Gižai–Kazlų Rūda–Papilvis.

Kaip ir Šakių šaulių rinktinės atveju, pasitraukus už Kazlų Rūdos miškų vakarinės ribos, drauge su V PAB turėjo gintis taip, kad ribą Ežerų Plynė–Papilvis išlaikytų ne mažiau kaip 48 val. nuo priešo įsiveržimo²⁷. Schemiškai ši užduotis atrodė taip:

148

2 pav. VIII Vilkiškių šaulių rinktinėi priskirtos prieš stabdymo linijos

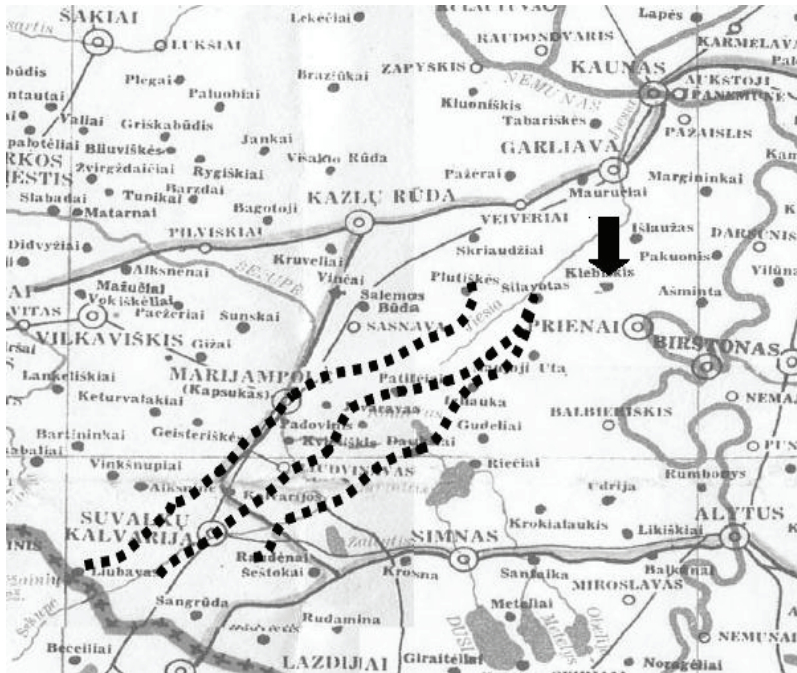
XIV Marijampolės šaulių rinktinėi priešą stabdyti buvo numatyta šiose linijose:

- a) Liubavas–Jurgežeriai–Gulbieniškiai–Marijampolė–Elzbetiškis–Plutiškės,
- b) Kalvarija–Liudvinavas–Patilčiai–Šilavotas,
- c) Palininkai–Ažuolynas–Daukšiai–Igliauka–Šilavotas.

Pasitraukus už ribos Pavengliškis–Patilčiai rinktinė Klebiškyje turėjo organizuoti atsparos mazgą ir ginti jo prieigas iš Ingovangio krypties. Šioje vietoje jiems būtų talkinę

²⁷ Šauliams priedangai panaudoti nurodymai, 1940 m. balandžio 16 d. LCVa, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 45.

VI PAB daliniai. Taip pat atsparos mazgo gynybai buvo numatyti IX Seinų šaulių rinktinės šauliai, kurie turėjo trauktis šia kryptimi²⁸. Pavaizdavę šią užduotį žemėlapyje, gautume tokį vaizdą:

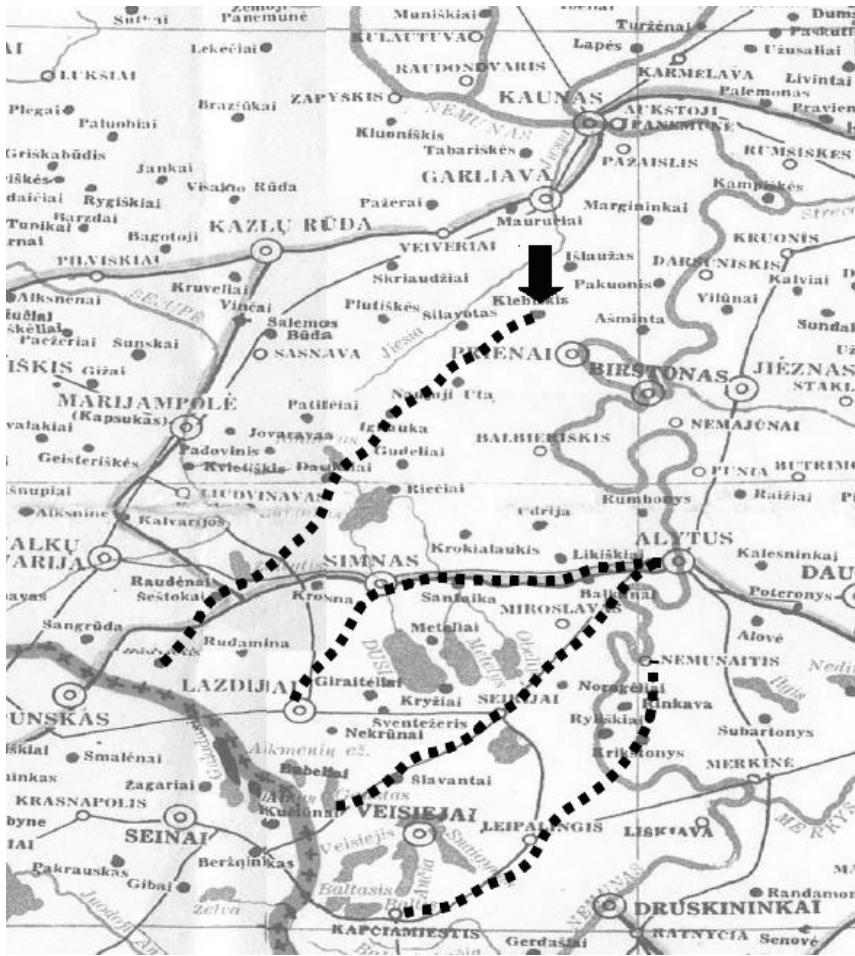
3 pav. XIV Marijampolės šaulių rinktinėi priskirtos prieš stabdymo linijos ir atsparos mazgas

Pagaliau paskutinė regione veikusi IX Seinų šaulių rinktinė priešą turėjo stabdyti šiose linijose:

- a) Būdvietis–Šeštokai–Dauksiai–Igliauka–Klebiškis,
- b) Lazdijai–Simnas–Alytus,
- c) Pažapsiai–Seirijai–Alytus,
- d) Kapčiamiestis–Leipalingis–Krikštonis–Nemunaitis.

Kaip minėta, pasitraukę Seinų rinktinės šauliai drauge su Marijampolės rinktinės šauliais turėjo ginti Klebiškio atsparos tašką²⁹. Schemiškai pavaizdavę pastarąją užduotį, gautume tokį vaizdą:

²⁸ Ibid.
²⁹ Ibid.

4 pav. IX Seinų šaulių rinktinei priskirtos prieš stabdymo linijos ir atsparos mazgas

Šauliams priskirtos prieš stabdymo funkcijos turėjo kuo ilgiau išlaikyti arba sulaukyti priešą, kol Lietuvos kariuomenės daliniai spės užimti gynybines pozicijas nuo Kazlų Rūdos miškų einančioje linijoje Ilguva–Sutkai–Karčrūdė–Smalinpetis–Pavengliškis–Patilčiai. Taip pat kariuomenei buvo numatyta gintis Marijampolės ir Pilviškių apylinkėse.

Apžvelgus, kaip šauliai, vadovaudamiesi „Šaulių panaudojimo priedangai nurodymais“, būtų išsidėstę erdvėje ir kokias gynybines pozicijas būtų užėmę, derėtų aptarti keletą neaiškumų, natūraliai kilusių analizuojant nurodymus. Nurodymų tekste yra keletas vietų, kurios kelia klausimų ir suponuoja nuomonę, kad nurodymai buvo nebaigtiniai ir ne visais atvejais realiai įgyvendinami. Rašant apie pasitraukusius už

kariuomenės vienetų ginamos ribos šaulių būrius, buvo nurodyta, kad pastarieji turėtų būti skubiai sutvarkomi, aprūpinami maistu ir šaudmenimis. Tačiau šiandien skaitant tekstą lieka neaišku, kas tuo sutvarkymu ir aprūpinimu ginklais turėjo užsiminti. Beje, apie šaulių ginkluotę buvo užsiminta dar ne kartą. Tiek ankstesniuose, t. y. 1940 m. kovo mėn., nurodymuose, tiek ir balandžio mėn. nurodymuose įrengiant kliūtis buvo numatyta naudoti vietos gyventojus. Šiuo atveju lieka ne visai aišku, ar atsakingas už gyventojų darbo organizavimą seniūnas taip pat turėjo būti atsakingas ir už kliūčių darbų kokybę, ar tam reikalui turėjo būti skirti karo specialistai? Ne visai aiškiai skamba nurodymas šauliams, gavus įsakymą „Vykdyti suardymų pirmąjį laipsnį“, atlikti visus plane numatytus darbus, išskyrus geležinkelių liniją Šakiai–Vilkaviškis–Bartininkai–Kalvarija–Seirijai–Marijampolė miestuose [...]. Šakiai neturėjo savo geležinkelio prieigos, ir artimiausias buvo Vilkaviškio–Kauno ruožas. Atidžiau įsižiūrėjus į aukščiau pateiktas šaulių panaudojimo schemas, matyti, kad priešui perėjus valstybės sieną ir veržiantis į krašto gilumą, kariuomenės daliniai trauktųsi, o šauliai organizuotų stabdymo linijas rytų ir šiaurės rytų kryptimis. Todėl lieka neaišku, kaip praktiškai būtų reikėję įgyvendinti nurodymus sužeistus šaulius evakuoti į ligonines Šakiuose, Vilkaviškyje, Marijampolėje, ligonines apie tai įspėjant iš anksto ir įpareigojant priimti sužeistuosius. Ligoninės nurodytuose miestuose buvo labai arti valstybinės sienos ir greičiausiai būtų užimtose per pirmas 24 val. Pastarasis nurodymas praktiškai būtų įgyvendinamas tuo atveju, jei gintis nuo grėsmės iš vakarų pusės būtų tekę drauge su sovietų kariuomene, kurios daliniai dar nuo 1939 m. rudens buvo dislokuoti Lietuvos teritorijoje. Tačiau, kaip minėta, jokių užuominų apie tokį atvejį nurodymuose nėra. Nepakankamai aiškūs nurodymai pasienio ruože nuo Vokietijos sienos iki linijos Gelgaudiškis–Šakiai–Vilkaviškis–Bartininkai–Kalvarija–Seirijai ardymus vykdyti ir kliūtis įrengti dar prieš karo veiksmų pradžią, atskiru įsakymu³⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad nekalbama apie kliūčių įrengimo pasiruošimo darbus, o tik apie patį užduoties įvykdymą. Atlikti tokius ardymus prieš karo veiksmų pradžią galima tik vienu atveju – žinant, kada ši pradžia ateis.

Panašių klausimų kilo dar rengiant planus. Tai patvirtina Kariuomenės generalinio štabo III skyriaus viršininko atsakymas į Lietuvos šaulių sąjungos vado paklausimą, kuriame Sąjungos vadas buvo išsakęs ne vieną abejonę³¹. Šaulių sąjungos vadui skirtame rašte, datuotame 1940 m. gegužės 10 d. buvo rašoma, kad aptariamam metu (šiandien žinome apie 1940 m. birželio įvykius, tad galime sakyti, kad likus mėnesiui iki okupacijos pradžios) bendrosios šaulių rinktinių mobilizacijos uždavinių konkrečiai nurodyti nėra galimybės, kadangi tai priklauso nuo bendrų operacijos sumetimų ir būsimų aplinkybių. Todėl ateityje kai kurioms rinktinėms, atsižvelgiant į jų operacinę padėtį, uždaviniai turėjo būti numatyti iš anksto apie tai informuojant Šaulių są-

³⁰ Ibid., l. 48.

³¹ Raštas Nr. 13868 Šaulių sąjungos vadui, 1940 m. gegužės 10 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 187, l. 33.

jungos vadą³². Be to, buvo užsiminta, kad bendrosios šaulių mobilizacijos atveju būtų pageidautina, kad visi mobilizuoti šauliai būtų apginkluoti. Toks pasakymas skamba keistai, o ši problema apibūdinama aptakiai – „tuo tarpu konkrečiai apie ginklavimo papildymą nieko negalima pasakyti“³³. Kad ginkluotė buvo nuolatinė kompleksinė problema, yra pažymėta ne viename tyrime³⁴. Nereikėtų užmiršti, kad Lietuvos šaulių sąjungai valstybė skirdavo mažai lėšų, o pagrindines įplaukas sudarė gyventojų parama, nario mokesčiai, lėšos iš organizuotų loterijų ir kita. Tiesa, nuo 1939 m. šaulių aprūpinimo ginklais problema iš dalies buvo išspręsta Linkaičiuose pradėjus veikti ginklų dirbtuvėms, o kariuomenei pradėjus įsigyti naujos ginkluotės iš užsienio. Tačiau vis dar esant ginklų trūkumui šauliai turėjo jų nusipirkti už savas lėšas. Tiesa, ginklai nebūdavo labai brangūs, ir šauliai galėjo jų įsigyti. Antai Ginklavimosi valdybai surinkus užsienio gamintojų pasiūlymus, 1940 m. kovo mėn. šauliams buvo siūloma įsigyti vokiškų *KK-Wehrzportgewehr* šautuvų už 96 Lt³⁵. Ginkluotė buvo ne vienintelė problema 1940 m. pavasarį. Kovo viduryje šaulių rinktinės pasiekė Šaulių sąjungos vado įsakymas, kuriame buvo išsakomas nepasitenkinimas šaulių organizacinės veiklos būkle. Precedentu tapo 1939 m. gruodžio 10 d. Vilniuje organizuotas šaulių dalinių vadų susirinkimas, į kurį neatvyko didelis skaičius vadų (iš Tauragės – 26, Trakų – 5, Šiaulių – 27, Vilkaviškio – 16, Panevėžio – 16). Kaip neatvykimo pasiteisinimą būrių vadai minėjo neturį šaulių uniformos, neveikia ryšys tarp rinktinių ir būrių³⁶. Žinoma, negalima kategoriškai tvirtinti, kad tik tai buvo būrių vadų gausaus neatvykimo priežastis. Sunku įsivaizduoti, kad bendrosios mobilizacijos fone kai kuriose rinktinėse nebuvo ryšio su dalinių vadais, kita vertus, minėtame įsakyme Šaulių sąjungos vadas rinktinių ir būrių vadams nurodė, kad ryšys su dalinių vadais turi būti nuolatinis ir nepertraukiamas.

Išvados

1. Šaulių sąjungą, iškilus būtinybei ir nestokojant politinės valios organizuoti krašto gynybą, buvo galima panaudoti. Tuo tikslu buvo sudaromi planai, rašomi nurodymai, konstruojama bendra krašto gynybos vizija, kurioje svarbi vieta buvo numatyta ir Šaulių sąjungai. Remiantis 1940 m. pavasarį išleistais nurodymais Šaulių sąjungai, šauliai tapo neatsiejama krašto gynybos koncepcijos dalimi.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ VAIČENONIS, J. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje..., p. 117; LESČIUS, V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 121; VAIČENONIS, J. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 165.

³⁵ Įsakymas Šaulių dalinių vadams, 1940 m. kovo 8 d. *LCVA*, f. 561, ap. 18, b. 220, l. 8.

³⁶ Šaulių Sąjungai įsakymas sl. Nr. 1, 1940 m. kovo 14 d. *LCVA*, f. 561, ap. 18, b. 221, l. 7.

2. Šaulių sąjungai deleguoti uždaviniai nebuvo tokio pobūdžio kaip gynybinės užduotys, skirtos kariuomenei, tačiau šauliai tapo realia krašto gynybos komplekse veikiančia jėga su aiškiai jai skirtais nurodymais.
3. 1940 m. vasario mėn. buvo išleista nauja mobilizacijos direktyva, o 1940 m. kovo mėn. pradžioje buvo parengtas Šaulių sąjungos mobilizacinis planas. 1940 m. balandžio mėnesį šaulių rinktinės pasiekė detalūs nurodymai, kokių veiksmų krašto užpuolimo atveju šauliams reikėtų imtis.
4. Remiantis direktyvomis, Šaulių sąjungai buvo priskirtos ne tik pasienio apsaugos funkcijos, bet ir operatyvinių užduočių įgyvendinimas Lietuvos teritorijoje. Šauliai buvo traktuojami kaip galimo totalaus valstybės gynimo plano vykdytojai, kurie taikytų partizaninę taktiką. Šauliai turėjo įrengti atsparos mazgus, rengti kliūčių ruožus, sprogdinti tiltus, naikinti pavienius priešo karius ir jų grupuotes, kovoti su sabotažu, saugoti objektus ir pan.
5. 1940 m. išleistuose šaulių naudojimo nurodymuose buvo palikta nemažai klausimų, kuriuos kyla. Liko neaišku, kas turėjo aprūpinti ginkluote pasitraukusius už kariuomenės ginamos ribos šaulių būrius, ne visai aišku, kas turėjo būti atsakingas už kliūčių darbų kokybę, liko nepaaiškintos Lietuvos–Vokietijos pasienio miestų Šakių, Vilkaviškio, Marijampolės ligoninių naudojimo sužeistiesiems dislokuoti aplinkybės, nepakankamai aiškūs nurodymai vykdyti ardymo ir kliūčių įrengimo darbus pasienio ruože nuo Vokietijos sienos dar prieš karo veiksmų pradžią.

Straipsnyje naudoti ankstesni tyrimai

- JOKUBAUSKAS, Vytautas. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. *Tarpukario Lietuvos atvejis*. Klaipėda, 2014.
- JOKUBAUSKAS, Vytautas. „Vieni vieni“: šaulių rengimas partizaniniam karui 1924–1940 m. Lietuvoje. *Istorija*, 2012, t. LXXXVI, p. 11–24.
- JOKUBAUSKAS, Vytautas. Žvelgiant į ateitį: partizaninės kovos taktikos sklaida Lietuvoje ir jos įgyvendinimas 1944–1953 m. *Genocidas ir rezistencija*, 2011, Nr. 1 (29), p. 51–68.
- LESČIUS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 116–205.
- Lietuvos šaulių sąjunga: praeitis, dabartis, ateitis. Leidinys skirtas Lietuvos šaulių sąjungos gyvavimo 90-mečiui*. Sud. Rasa VARSACKYTĖ. Kaunas, 2009.
- Lietuvos šaulių sąjungos istorija*. Sud. Algimantas LIEKIS. Vilnius, 1992.
- Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai: konferencijos pranešimų medžiaga*. Red. Jonas VAIČENONIS, Stasys DOVYDAITIS. Kaunas, 2002.
- MATUSAS, Jonas. *Šaulių sąjungos istorija*. Kaunas, 1939.
- RAKUTIS, Valdas. Lietuvos karybos istorija: tarp tradicijos ir naujovių. *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 7–16.
- RAKUTIS, Valdas. Lietuvos karo istorijos tyrimų apžvalga. *Karo archyvas*, 2004, t. XVIII, p. 307–323.
- Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos nepriklausomybė*. Sud. Algimantas LIEKIS. Vilnius, 1993.

- VAIČENONIS, Jonas. 1921–1940 m. laikotarpio Lietuvos kariuomenės tyrimai. *Karo archyvas*, 2003, t. XVIII, p. 339–354.
- VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos karo istorijos tyrimų organizavimas 1918–2008 metais. *Istorija*, 2009, t. LXXIII, p. 59–67.
- VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 131–176.
- VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje 1935–1940 m. In *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai: konferencijos pranešimų medžiaga*. Red. Jonas VAIČENONIS, Stasys DOVYDAITIS. Kaunas, 2002, p. 110–119.
- VAREIKIS, Vygtantas. Dėl „lango į platųjį pasaulį“: Lietuvos šaulių sąjunga 1923 metų Klaipėdos sukilimo metu. In *Lietuvos šaulių sąjunga: praeitis, dabartis, ateitis. Leidinys skirtas Lietuvos šaulių sąjungos gyvavimo 90-mečiui*. Sud. Rasa VARSACKYTĖ. Kaunas, 2009, p. 57–76.
- VAREIKIS, Vygtantas. Pasienio incidentai (Lietuvos šaulių partizaninė veikla). In *Grumtynės dėl Vilniaus krašto 1919–1923 metais. Lietuvių ir lenkų istorikų svarstymai (Darbai ir dienos, t. 40)*. Kaunas, 2004, p. 109–128.

THE VISION OF THE USE OF THE LITHUANIAN RIFLEMEN FOR NATIONAL DEFENCE ON THE BASIS OF INSTRUCTIONS AND PLANS OF 1940

Simonas Strelcovas

Summary

After the devastating First World War, in the area from northern Europe to the Balkans, a process of the restoration/building of sovereignty took place which was not equalled in the history of modern times. Old states had to reconsider their defence policies, and military units of newly formed states, with weapons in their hands, had to win the right to exist further on the map of Europe. After the struggles for independence, followed by several years of peace, life in the Republic of Lithuania was predetermined not so much by external threats, but rather by changes in domestic politics. These circumstances, that is, the establishment of the idea of a nation-state in most newly formed states in Eastern Europe, affected their military policies.

The object of the present study is directly related to the Riflemen's Union, with attention focused on an analysis of its activity in the second half of the 1930s. The paper aims to analyse the possibilities for the Riflemen's Union to be integrated into the defence system of the Republic of Lithuania in the last months of independence.

In the 1930s, Lithuania launched a comprehensive reform of its army. Before 1940, a number of important measures were implemented that qualitatively changed the life of the Lithuanian army: its organisational structure was changed, attention was focused on the use of advanced weaponry, and the legal framework that regulated military action was amended. New teaching tools were introduced, the physical training of the country's defenders was consolidated, schools started courses in military training, and the population became acquainted with the process of national defence via the mass media.

After the strengthening of border security, new mobilisation plans were drawn up, and the role of the Riflemen's Union was considered as part of the concept for Lithuania's defence. After the Polish ultimatum of 1939, the Lithuanian army sought to include the riflemen more seriously in the national defence system. They were considered to be not just another type of army, but rather implementers of a total plan for national defence that would use guerrilla tactics.

Halfway through the autumn of 1939, Estonia, Latvia and Lithuania signed Mutual Assistance Treaties with the Soviet Union. Lithuania gained the Vilnius region; however, it had to admit 20,000 Soviet soldiers. Given the new situation, it was necessary to undertake a detailed restructuring of the concept of national defence. At the beginning of March 1940, the army headquarters started developing a mobilisation plan for the Riflemen's Union. In April 1940, riflemen's units received detailed instructions for specific action in case of emergency.

The decision was taken to form riflemen's units based on the organisational model of infantry units (companies, battalions). The leader of the Riflemen's Union was to be responsible for the total mobilisation of the riflemen. As no preparatory work of that kind had been done, the mobilisation of the riflemen was to be carried out gradually, by seeking to clarify issues of the riflemen's maintenance and armament.

The vision of the use of the riflemen in 1940 is revealed by several documents drawn up in the spring of 1940. So far, in historiography there have been no clearly defined tasks delegated to the riflemen. Therefore, this paper aims to demonstrate the manner and the place riflemen were to act in the event of an attack by an enemy state, and how they were to actually accomplish their tasks.

The principal task of the functions delegated to the riflemen in March 1940 was to win as much time as possible for the preparation of the main forces, that is, to ensure the process of their mobilisation and preparation for defence. All riflemen's units in the eventual area to be covered were to be included. The principal task of the riflemen was to block the movement of enemy forces, and thus to gain time for the regrouping of the main military forces. To implement their task, the riflemen were to put various obstacles in the enemy's way: to destroy, burn, or blow up bridges, to block roads with trees or stones, and to defend hard-to-overcome obstacles on the roads by preventing the enemy forces from removing them. These tasks were the responsibility of all the mobilised riflemen and reliable local residents.

The instructions that were received in April 1940 were supplemented with more specific tasks, by indicating the sites of action, directions of retreat, and the junctions for reinforcements. The preamble of the instructions, unlike the instructions received a month before, indicated a potential aggressor, that is, Germany; therefore, attention was focused on the southwest region of Lithuania. In addition, actions for a guerrilla war were discussed. The riflemen who would have stayed behind enemy lines were to automatically undertake guerrilla activities at their own initiative. In the southwest part of the Republic of Lithuania, four riflemen's units were active, and they would be delegated the difficult task of ensuring cover. The paper graphically shows and discusses the lines blocking the enemy assigned to the riflemen, and the defensive actions planned.